

Сумський державний університет
Навчально-науковий інститут права

**РЕФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ
В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

Матеріали
VIII Міжнародної науково-практичної конференції
(Суми, 23–24 травня 2024 року)

Суми
Сумський державний університет
2024

Редакційна колегія:

- А. М. Куліш* – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України;
В. В. Миргород – доктор юридичних наук, доцент;
А. Р. Голоха – студентка третього курсу за спеціальністю 293 «Міжнародне право»;
О. В. Ільченко – кандидат юридичних наук, доцент;
В. В. Сухonos – доктор юридичних наук, професор;
О. С. Бондаренко – доктор юридичних наук, доцент;
В. М. Завгородня – кандидат юридичних наук, доцент;
С. І. Дегтярьов – доктор історичних наук, професор

*Рекомендовано до видання
рішенням вченої ради Навчально-наукового інституту права СумДУ
(протокол № 7 від 21 червня 2024 року)*

Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали VIII Міжнародної науково-практичної конференції (м Суми, 23–24 травня 2024 року) / редколегія: проф. А. М. Куліш, В. В. Миргород, А. Р. Голоха. – Суми : Сумський державний університет, 2024. – 251 с.

До матеріалів увійшли тези доповідей учасників VII Міжнародної науково-практичної конференції «Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів», що містять результати теоретичних досліджень та окремі питання актуальних проблем щодо реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів. Тексти доповідей і повідомлень друкуються мовою оригіналу в авторській редакції.

УДК 341-044.247(4:477)(06)

© Сумський державний університет, 2024

© Куліш А. М., Миргород В. В., Голоха А. Р. та ін., 2024

ЗМІСТ

ЗМІСТ	3
СЕКЦІЯ 1	7
ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА	7
ПРИЧИНИ ТА ПОШИРЕННЯ СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЛЯ ПОВ'ЯЗАНОГО З КОНФЛІКТОМ.....	7
ДО БІОГРАФІЇ УРЯДОВЦЯ І ПОЕТА МАКСИМА ГАВРИЛЮКА-ВДОВИЧЕНКА	10
РАДЯНСЬКІ УРЯДОВІ ПОСТАНОВИ ПРО ЗАВЕРШЕННЯ СУЦІЛЬНОЇ ЕЛЕКТРИФІКАЦІЇ СІЛЬСЬКОЇ МІСЦЕВОСТІ (ПЕРШ. ПОЛ. 1960-х рр.).....	13
НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ГОЛОДОМОРУ В УКРАЇНІ 1932 РОКУ	16
ДО БІОГРАФІЇ МИКОЛИ БУТОВИЧА – УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНИКА- ГРАФІКА В ЕМІГРАЦІЇ	19
ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПОНЯТТЯ «НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ» ЯК СИСТЕМНОЇ КАТЕГОРІЇ.....	21
США ТА ПРОБЛЕМА СТВОРЕННЯ ЛІГИ НАЦІЙ, 1917–1918 РР.....	25
СТАНОВИЩЕ ЖІНКИ ЗА КОДЕКСАМИ ЗАКОНІВ ДАВНЬОЇ МЕСОПОТАМІЇ.....	30
СЕКЦІЯ 2	36
КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО	36
МІСЦЕВИЙ РЕФЕРЕНДУМ В УКРАЇНІ:	36
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	40
СЕКЦІЯ 3	45
МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ПРАВО ТА МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО	45
РОЛЬ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У ПІДТРИМЦІ ЗАГАЛЬНОГО МИРУ ТА БЕЗПЕКИ.....	45
СПЕЦИФІКА СПРАВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ.....	48
ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ В ДІЯЛЬНОСТІ МИТНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ	52
РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ СУДОВИХ ІНСТИТУЦІЙ У ВСТАНОВЛЕНІ ВІЙСЬКОВИХ ЗЛОЧИНІВ ТА ПРИТЯГНЕННЯ ВИННИХ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ	57
УКРАЇНА–НАТО: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	62
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РЕФОРМУВАННЯ РАДИ БЕЗПЕКИ ООН	65
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ПСИХІЧНИМИ РОЗЛАДАМИ	70
ЗАКОНОДАВЧЕ СТИМУЛЮВАННЯ ВИРОБНИКІВ АЛЬТЕРНАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ. НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД.....	76

СЕКЦІЯ 2

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

МІСЦЕВИЙ РЕФЕРЕНДУМ В УКРАЇНІ:

ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Стогова О.В.

к. політ. н., доцент кафедри ФЮКП ННІ права

Сумського державного університету

Відповідно до законодавства України в умовах воєнного стану вибори та референдуми не проводяться. Але суспільство має готувати інструменти для оперативного відновлення громадянських прав, повернення до демократичних засад місцевого самоврядування після війни. В умовах децентралізації публічної влади та реформи адміністративно-територіального устрою важливою є довіра громадян до місцевої влади. Така довіра може базуватися на партиципації, тобто залученості жителів до ухвалення рішень місцевого значення. А місцевий референдум є саме тією формою, що дає змогу залучити максимальну кількість учасників і водночас забезпечити їхню верифікацію, а отже, отримати максимально достовірне волевиявлення.

Актуальною проблемою є відсутність правового регулювання місцевих референдумів в Україні. Відмінність місцевого референдуму від інших форм локальної прямої демократії полягає в тому, що він є формою безпосереднього вирішення питань місцевого значення, має високу довіру громадян, а за умови чіткої регламентації процедур проведення й достатню легітимність.

Право ініціювання та проведення місцевого референдуму є конституційним правом громадян України та однією з найважливіших форм безпосереднього здійснення влади народом (що декларує стаття 5 Конституції України). Таким чином, розробка та законодавче закріплення механізму проведення місцевих референдумів є принципово важливими для України як правової держави. Конституційне право громадян на волевиявлення через референдуми закріплене у статтях 38, 69, 70, 72, 73, 74, 92, 106, 138, 143, 155, 156 Конституції України [1].

Перший в Україні (у Радянському Союзі також) місцевий референдум відбувся в Одесі 16 грудня 1990 року. Закон «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» [2], ще не був ухвалений, але у чинній на той момент Конституції Української СРСР 1978 року стаття

80 [3] передбачала, що найважливіші питання місцевого значення вирішуються на сесіях рад або виносяться ними на референдуми.

Посилаючись на цю норму, Одеська міська рада 22 листопада 1990 року затвердила Тимчасове положення про міський референдум і 16 грудня провела його. На розгляд учасників референдуму було винесено два питання: «Про закриття екологічно небезпечного виробництва Припортового заводу» та «Про утворення в Одесі вільної економічної зони». У голосуванні на референдумі взяли участь більше 450 тисяч або 59,6 % виборців міста Одеси, з яких за закриття Припортового заводу проголосувало 83,4 %, а за утворення вільної економічної зони — 93,8 %. У результаті в Одеському морському торговому порту була створена вільна економічна зона; а Припортовий завод модернізував своє шкідливе виробництво і вирішив частину соціальних проблем мешканців селища Нові Біляри, на території якого був розташований завод.

В Україні з 1991-го по 2012 рік було ініційовано майже 200 місцевих референдумів, при цьому удвічі більша кількість ініціатив щодо місцевого референдуму надходила від органів місцевого самоврядування, а не від жителів. Більшість з них були проведені, а рішення, винесені на голосування, схвалені. Невелика кількість референдумів була визнана недійсними або незаконними, також наявні випадки коли ухвалені рішення не виконувалися [4]. Тобто практику застосування місцевих референдумів як інструменту локальної демократії можна вважати цілком успішною. Співвідношення ухвалених рішень до відхилених достатньо високе: 92 % рішень, винесених на референдум, було схвалено, тоді як лише 8% — відхилені. Важливо зазначити, що тільки 3,5 % (з 8 %) референдумів визнано недійсними через нижчу від закріпленої законом мінімальну явку виборців (становила менше 50 % від зареєстрованих виборців). Тобто участь громадян була доволі високою, а поставлені питання актуальними. Більшість референдумів стосувалися адміністративно-територіальних питань (32 %), назв населених пунктів (26 %) та організаційних питань (20 %).

Однак варто згадати й референдуми поза межами закону. Яскравими прикладами є незаконні ініціативи щодо використання російської мови поряд із державною: 1994 року така ініціатива була в Донецькій області, 2002-го — в Харкові, трохи пізніше, 2006-го, — в АР Крим.

Проте варто зазначити, що проведення місцевого референдуму не завжди підтверджується міжнародною практикою: не проводяться місцеві референдуми в таких країнах, як Бельгія, Люксембург, Італія, Португалія, Фінляндія та Швеція.

3 липня 1991 року, ще до проголошення 24 серпня 1991 року Акту незалежності України, було ухвалено Закон «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» (№ 1286-ХІІ) [2]. Відповідно до цього Закону в Україні було проведено два всеукраїнських референдуми.

1 грудня 1991 року перший всеукраїнський референдум легітимізував Акт проголошення незалежності України. Другий всеукраїнський референдум відбувся 16 квітня 2000 року, на ньому розглядалися питання скасування депутатської недоторканності, скорочення загальної кількості народних депутатів з 450 до 300 та створення двопалатного парламенту. Поставлені питання отримали підтримку більшості виборців України, але Верховна Рада не втілила в життя результати референдуму, посилаючись на його консультативний статус.

Стаття 38 Конституції України гарантує право громадян «брати участь у всеукраїнському та місцевих референдумах» [3], однак із втратою чинності Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» 1991 [2] та набуттям чинності Закону України «Про всеукраїнський референдум» 2012 року [5] зникає законодавчо закріплений механізм ініціювання та проведення місцевих референдумів.

З 2014 року в Україні регіональна політика держави спрямована на децентралізацію та дерегуляцію публічної влади, що передбачає розширення прав громадян на участь у вирішенні питань місцевого значення, в тому числі шляхом ініціювання та проведення місцевих референдумів. Однак, відсутня законодавча база врегулювання механізму проведення місцевих референдумів. В 2015 році було зареєстровано 4 законопроекти, якими має регулюватися цей механізм: проект Закону України «Про всеукраїнський референдум» № 2145а від 23.06.2015, «Про місцевий референдум» (№ 2145а-1 від 03.07.2015, 2145а2 від 06.07.2015, 2145а-3 від 08.07.2015).

У вересні 2019 року у Верховній Раді України був зареєстрований ще один проект закону «Про місцевий референдум» (реєстраційний номер 1221). Як зазначено в пояснювальній записці до нього: «у процесі роботи над законопроектом бралися до уваги концепції проектів законів про місцевий референдум, зареєстровані у Верховній Раді України попередніх скликань, відповідні правові позиції Конституційного суду України, положення Європейської хартії місцевого самоврядування, а також міжнародні стандарти та рекомендації міжнародних інституцій, зокрема «Про референдуми і громадські ініціативи на місцевому рівні» (1996), «Про участь громадян у місцевому публічному житті» (2001), «Референдуми: на шляху до вироблення належної практики в Європі» (2005), «Про Кодекс належної практики щодо референдумів» (2007) та ін.» .

У першій статті законопроекту міститься тлумачення терміну «місцевий референдум»: він «є формою самостійного вирішення територіальною громадою питань місцевого значення шляхом прямого голосування». Отже, законодавець пропонує впровадити таку форму прямої демократії, як референдум, виключно для застосування на рівні територіальної громади. Відповідно місцевий референдум не може застосовуватися на регіональному та субрегіональному рівнях.

19 травня 2021 року 112 народних депутатів України внесли до Верховної ради законопроект «Про місцевий референдум» (реєстраційний номер 5512 від 19 травня 2021 р.) [6]. У лютому 2022 року цей законопроект отримав схвальну оцінку Європейської комісії «За демократію через право» (Венеційська комісія), яка спільно з Бюро демократичних інститутів та прав людини ОБСЄ проаналізувала відповідність змісту та процесу підготовки законопроекту міжнародним та європейським стандартам прямої демократії. Венеційська комісія та БДПІЛ особливо відзначили активну громадську дискусію на етапі підготовки законопроекту, так у період з червня по жовтень 2021 року було проведено 96 регіональних консультацій з організаціями громадянського суспільства та іншими зацікавленими сторонами.

Одним із передвиборних гасел чинного Президента було затвердження народовладдя в Україні, елементом якого є референдум як загальнонаціональний, так і місцевий. Якщо закон про всеукраїнський референдум було ухвалено ще в січні 2021 року [7], то законопроект про місцевий референдум досі знаходиться на етапі розгляду відповідним Комітетом та очікує свого ухвалення Парламентом з травня 2021 року [6].

Процес підготовки та проведення місцевого референдуму потребує прийняття профільного закону. По-перше, це чітка регламентація процедури, що мінімізує ризики маніпуляцій. По-друге, можливість судового оскарження порушень норм закону. По-третє, закон визначає предмет референдуму та питання, які не можуть бути винесені на місцевий референдум.

Наприклад, не можуть бути предметом місцевого референдуму питання, що є предметом всеукраїнського референдуму, а також ті, що суперечать положенням Конституції та законів України. Виправданим обмеженням є заборона винесення на місцевий референдум питань, пов'язаних із ліквідацією незалежності України, порушенням державного суверенітету й територіальної цілісності України, створенням загрози для національної безпеки України, розпалюванням міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі.

Можна зробити висновок, що наявність закону, що регламентує проведення місцевого референдуму має більше позитивних сторін, ніж ризиків. Тому положення законопроекту № 5512 мають пройти експертизу та широке громадське обговорення, аби було створено якісне організаційно-правове підґрунтя для застосування місцевих референдумів в Україні без ризиків для територіальних громад і держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Закон України: Про всеукраїнський та місцеві референдуми від 3 липня 1991 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-12#Text>

3. Конституція УРСР від 20 квітня 1978 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09/ed19780420#Text>.

4. Громадська експертна доповідь у форматі Shadow Report «Досвід застосування місцевого референдуму в Україні як складової місцевої демократії». Київ, 2016. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2016/11/pdfjoiner.pdf>

5. Закон України : Про всеукраїнський референдум від 6 листопада 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5475-17#Text>

6. Про місцевий референдум: проект Закону України від 19 травня 2021 р. № 5512. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/721313>

7. Закон України: Про всеукраїнський референдум від 26 січня 2021 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1135-20#Text>

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУДОВИЙ РОЗГЛЯД В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Невесенко А.В.

Студентка IV курсу ННІ права

Сумського державного університету

Науковий керівник: Плотнікова М. В.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри міжнародного, європейського права

та порівняльного правознавства ННІ Права

Сумського державного університету

Загальновідомо, що міжнародне право гарантує людині право на справедливий судовий розгляд. На сьогоднішній день існує багато міжнародних договорів на державних рівнях, що направляються на захист осіб як у мирний час, так і під час збройних конфліктів, що, на сьогоднішній день, є актуальним для України. Так, Загальна декларація прав людини [1] в статті 10 гарантує кожній людині, для визначення її прав і обов'язків і для встановлення обґрунтованості пред'явленого їй кримінального обвинувачення, право, на основі повної рівності, на розгляд справи прилюдно і з додержанням усіх вимог справедливості незалежним судом.